

WORLD INVESTMENT PROSPECTS TO 2010: BOOM OR BACKLASH?, Laza Kekic i Karl P. Sauvant (ur.), 2006, Economist Intelligence Unit i Columbia Program on International Investment, New York, London, Hong Kong, 129 str.

Prikaz posebnog izdanja*

Ovdje se prikazuje skraćeno, posebno izdanje publikacije *World investment prospects to 2010: Boom or backlash?* koje sadržava opis nedavnih trendova globalnih i regionalnih kretanja izravnih stranih ulaganja i prognoze budućih kretanja do 2010. godine, a javno je dostupno na stranicama: <http://www.cpii.columbia.edu/pubs/>. Ukupni opseg publikacije je 129 stranica, a sastoji se od četiri osnovna poglavlja i dodataka. Autor prvog poglavlja o globalnim trendovima izravnih stranih ulaganja i prognozama do 2010. je Laza Kekic. U drugom poglavlju, koje je napisao Karl P. Sauvant, govori se o nekim pojavama koje mogu negativno utjecati na kretanja izravnih stranih ulaganja. Potom Jeffrey D. Sachs piše o važnosti promicanja izravnih stranih ulaganja u najsiromašnijim zemljama, dok se posljednje poglavlje, čiji je autor Dan O'Brien, detaljnije bavi transatlantskim izravnim stranim ulaganjima koja se smatraju temeljem globalnoga gospodarstva. U dodacima je pobliže opisana podjela svijeta na regije i grupe zemalja, te su dani izvori i definicije korištenih podataka. Nadalje, prikazani su odabrani podaci o pojedinim tržištima, uključujući izravna strana ulaganja, te je opisana metodologija rangiranja zemalja prema poslovnom okruženju.

Općenito, riječ je o vrlo kvalitetnoj i informativnoj publikaciji koja će svakako biti zanimljiva ekonomistima i novinarima koji prate izravna strana ulaganja, ali i kretanja globalnoga gospodarstva. Svakako je valja preporučiti vladinim institucijama koje se bave privlačenjem izravnih stranih ulaganja, radi boljeg razumijevanja (očekivanih) globalnih kretanja i eventualnog prilagođavanja vlastite strategije tim predviđanjima, s ciljem povećanja vlastite učinkovitosti. Također će koristiti studentima ekonomije.

Publikacija se najvećim dijelom zasniva na interpretaciji trendova i projekcijama globalnih kretanja izravnih stranih ulaganja za sljedećih nekoliko godina. Iako je nezahvalno i teško sa sigurnošću prognozirati bilo kakve globalne pojave, vrijednost publikacije nije samo u rezultatima prognoza, nego i u raspravama o determinantama očekivanih

* Priljeno (*Received*): 24.5.2007.

Prihvaćeno (*Accepted*): 18.6.2007.

kretanja globalnih tokova kapitala. Tako čitatelj može saznati da su izravna strana ulaganja, osim, primjerice, gospodarskim rastom, intenzitetom konkurencije u određenim industrijama i kvalitetom poslovnog okruženja u pojedinim zemljama, određena i dosadašnjim iskustvima zemalja primateljica stranih ulaganja, ali i odnosom nositelja nacionalnih ekonomskih politika prema globalizaciji općenito. Jedina zamjerka posebnom izdanju publikacije odnosi se na prikaz ekonometrijskog modela kojim su procijenjeni iznosi budućih izravnih stranih ulaganja. Ni model ni rezultati nisu prikazani dovoljno detaljno da bi čitatelj mogao više zaključiti o pouzdanosti prognoza. U nastavku slijedi kratak prikaz pojedinih poglavlja.

Prvo i najdulje poglavlje sadržava opis nedavnih trendova i procjene budućih globalnih kretanja izravnih stranih ulaganja. Ne ulazi se ni u kakvu normativnu raspravu o izravnim stranim ulaganjima (ili globalizaciji općenito), nego se samo prezentiraju rezultati prognoza njihovih budućih kretanja. Radi procjena, izrađena su tri scenarija od kojih se u izdanju navode rezultati osnovnog scenarija, a on, prema ocjeni autora, ne polazi ni od odveć optimističnih ni od pesimističnih pretpostavki. Nakon što je u razdoblju od 2001. do 2003. godine iznos globalnih izravnih stranih ulaganja iz godine u godinu smanjivan, u 2004. i 2005. godini zabilježen je njegov porast. Ipak, rekordni iznos iz 2000. godine (veći od 1.400 milijardi američkih dolara) ovih godina nije dosegnut, posebno ako se usporede iznosi iskazani u konstantnim cijenama. Do 2010. godine osnovni scenarij predviđa postupno, ali neprekidno povećanje kretanja izravnih stranih ulaganja u svijetu pri čemu bi rekordni iznos iz 2000. godine mogao ponovno biti dosegnut u 2010. godini (iskazano tekućim cijenama). Prosječna godišnja stopa rasta izravnih stranih ulaganja bila bi 8%, što je manje od predviđene stope rasta svjetske trgovine, ali više od predviđene stope rasta svjetskoga gospodarstva. Najveća zemlja primateljica stranih ulaganja i dalje će biti SAD, dok bi najčešći očekivani oblik izravnih stranih ulaganja i u budućnosti trebala ostati međunarodna spajanja i preuzimanja poduzeća (*Mergers and Acquisitions – M&A*).

Najvažniji činitelji koji bi trebali pozitivno utjecati na takav razvoj zbivanja jesu očekivani snažni rast svjetskoga gospodarstva u razdoblju do 2010, daljnja poboljšanja poslovnih okruženja u mnogim zemljama, napredak u regionalnim integracijama te sve jača konkurencija u mnogim sektorima, što na kompanije stvara pritisak da se šire preuzimanjem ili traženjem lokacija s nižim troškovima proizvodnje, posebice da intenziviraju po-tragu za educiranom radnom snagom, dostupnom po konkurentnim cijenama. No važni činitelji koji bi se, prema autorima, mogli negativno odraziti na kretanja izravnih stranih ulaganja jesu prijetnje sigurnosti, ponajprije zbog povećanoga globalnog terorizma, te strahovi od posljedica globalizacije koji su u nekim zemljama doveli do restriktivnijeg odnosa prema stranim ulaganjima. Također se raspravlja i o drugim mogućim rizicima, npr. o pogoršanju globalnih političkih odnosa, makroekonomskim rizicima, riziku izbivanja šire epidemije ptičje gripe i sl.

Prvo poglavlje sadržava i procjene o kretanjima izravnih stranih ulaganja posebno za razvijene zemlje i tržišta u nastajanju (*emerging markets*) te za regije, a поблиže se opisuju i očekivanja u nekim važnijim sektorima. Tako se očekuje da će globalna izravna strana ulaganja u razvijene zemlje do 2010. godine porasti za 66%, a u tržišta u nastajanju za 48%. To znači svojevrsnu promjenu trenda s obzirom na 2004. i 2005. godinu, kada je porast ulaganja u tržišta u nastajanju bio veći. Osnovni oblik ulaganja u razvijene ze-

mlje bit će spajanja i preuzimanja, kojima će i dalje pogodovati niske kamatne stope na svjetskim tržištima. Strana ulaganja u tržišta u nastajanju također će rasti, iako nešto sporije nego u 2004. i 2005. godini. Inozemni će kapital primarno dolaziti na veća tržišta u nastajanju, s većim tržišnim potencijalom, ali će rasti i iznos stranih ulaganja kojima primarni motiv nije lokalno tržište nego povećanje efikasnosti proizvodnje. Kada je riječ o tržištima u nastajanju, posebno dinamična pozitivna kretanja očekuju se u informatičkoj industriji, sektoru komunalnih usluga, uslugama transporta, turističkim uslugama, u sektoru električnih proizvoda, proizvodnje strojeva, u rudarstvu te u proizvodnji i preradi nafte. Vrlo je zanimljiv očekivani trend porasta izravnih stranih ulaganja od poduzeća iz manje razvijenih zemalja (s tržišta u nastajanju), ponajprije u druga tržišta u nastajanju, ali i u razvijene zemlje. U tom kontekstu posebna se pozornost pridaje velikim zemljama – Brazilu, Rusiji, Indiji i Kini, čija poduzeća sve više ulažu u druge zemlje.

U dodatku prvom poglavlju opisan je ekonometrijski model uz pomoć kojega su procijenjena buduća kretanja izravnih stranih ulaganja. Taj dodatak nije dovoljno detaljan (barem ne u posebnom izdanju publikacije) da bi se moglo raspravljati o pouzdanosti rezultata. U svakom slučaju, u obzir je uzet velik broj relevantnih varijabli. Valja spomenuti i da je za zemlje istočne Europe primijenjen alternativni model, koji uzima u obzir neke specifične okolnosti zemalja u tranziciji.

U drugom se poglavlju raspravlja o nekim pojavama koje mogu dovesti do suzdržanog odnosa nositelja ekonomske politike prema izravnim stranim ulaganjima, kako u tržištima u nastajanju, tako i u razvijenim zemljama. Zbog očekivanoga pozitivnog utjecaja na gospodarstva zemalja primateljica stranih ulaganja posljednjih se godina intenziviralo natjecanje zemalja u privlačenju izravnih stranih ulaganja. Zemlje su često mijenjale regulativu i postajale otvorenije za strane ulagače, a često su stranim ulagačima nuđeni i izdašni poticaji za ulaganja. Autor navodi više razloga moguće promjene odnosa prema stranim ulagačima. Primjerice, kada strano poduzeće (katkad i u privatizaciji) preuzima velika domaća poduzeća koja se smatraju strateški važnima (za nacionalnu sigurnost, kulturni identitet, gospodarski razvitak i sl.), sve se češće pojavljuje otpor u zemlji primateljici ulaganja. Novije primjere takvog otpora nalazimo neovisno o tome je li riječ o razvijenoj zemlji primateljici ulaganja ili o tržištu u nastajanju, ali negativan odnos prema stranim ulagačima i oštro protivljenje preuzimanju domaćih poduzeća posebno je veliko u razvijenim zemljama kada lokalna poduzeća preuzima multinacionalno poduzeće iz tržišta u nastajanju. Ta vrsta ekonomskog protekcionizma najčešće se argumentira činjenicom da multinacionalne kompanije imaju vlastite globalne interese koji se ne moraju nužno podudarati s nacionalnim gospodarskim interesima. Također, u nekim zemljama bogatim prirodnim resursima ili pri stranim ulaganjima u infrastrukturu postavljaju se pitanja koliko su za zemlju primateljicu povoljni aranžmani već sklopljeni s multinacionalnim poduzećima. Nadalje, u zemljama iz kojih se kapital uglavnom odljeva i prije su postojali strahovi da se time u druge zemlje premješta određen broj radnih mjesta. Međutim, ti se strahovi u novije vrijeme šire i na bolje plaćena radna mjesta, posebno u uslužnim djelatnostima, jer je sve više stranih ulaganja u sektoru usluga kojima se trguje na međunarodnom tržištu (*tradable services*).

U zemljama primateljicama primjetno je da se više ne stavlja toliko snažan naglasak na iznos stranih ulaganja koja se žele privući, nego na njihovu kvalitetu u kontekstu uči-

naka na lokalno gospodarstvo (što nužno ovisi i o uvjetima dogovorenim sa stranim ulagačem). Opisane pojave mogu imati parcijalan negativni utjecaj na globalne tokove stranih ulaganja. Napominje se da je i u prošlosti bilo promjena u odnosima ekonomskih politika prema stranom kapitalu, te da ih treba očekivati i u budućnosti. Ipak, zaključuje se da je u bližjoj budućnosti moguće očekivati globalno blaži, ali još uvijek pozitivan trend liberalizacije kretanja izravnih stranih ulaganja. Također se navodi da bi bilo ironično (*a ja bih dodao i licemjerno*), kada bi razvijene zemlje, koje su bile predvodnice liberalizacije stranih ulaganja u posljednja dva desetljeća, u budućnosti promovirale drugačiji odnos prema stranom kapitalu.

Budući da strana ulaganja mogu imati pozitivne učinke za zemlju primateljicu, te mogu pridonijeti gospodarskom razvoju, promicanje, tj. uspješno natjecanje u privlačenju stranih ulaganja posebno je važno za najslabije razvijene zemlje. To je tema trećeg poglavlja publikacije. Navode se neki gospodarski sektori u kojima bi te zemlje mogle biti uspješne u toj vrsti globalnog natjecanja, npr. sektor sirovina, radnointenzivne prerađivačke industrije, prerađivačke industrije u kojima se koriste lokalno dostupni/proizvedeni poluproizvodi i sirovine, turizam i sektor usluga s nižom dodanom vrijednošću.

Nasuprot tome, najveći tokovi izravnih stranih ulaganja zabilježeni su, a i u budućnosti se očekuju, među razvijenim zemljama, prije svega među zemljama Europske unije i SAD-a, pa je tim *transatlantskim izravnim stranim ulaganjima* posvećeno posebno poglavlje. Među činiteljima koji bi trebali pridonijeti daljnjem povećanju transatlantskih stranih ulaganja autor navodi, primjerice, očekivani snažni gospodarski rast, nastavak deregulacije i poboljšanja poslovnih okruženja, izdvajanje nekih dodatnih funkcija poduzeća (prije svega istraživanja i razvoja) na druge lokacije i sl. Ipak, napominje se da povećana atraktivnost nekih lokacija izvan transatlantskog područja može pridonijeti "skretanju" nekih ulaganja i u treće zemlje.

Rezultati prikazane publikacije pokazuju da će se iznos izravnih stranih ulaganja u svijetu sljedećih nekoliko godina povećavati. Nastavit će se i natjecanje među zemljama u njihovu privlačenju, pri čemu će naglasak biti više na kvaliteti ulaganja koja se žele privući (u kontekstu razvoja domaćega gospodarstva), nego na njihovu iznosu. Kvaliteta ulaganja uvelike ovisi i o uvjetima u kojima neki strani ulagač dolazi u neku zemlju, a koje često velikim dijelom definiraju same zemlje primateljice.

Nositelji ekonomske politike u Hrvatskoj, posebno oni koji se bave privlačenjem stranih ulaganja, u prošlosti često nisu pridavali dovoljno pozornosti toj činjenici, pa se iz publikacije mogu izvesti i drugi korisni zaključci osim uvida u prognozirana kretanja stranih ulaganja. Važno je istaknuti primjere zemalja u kojima postoji nezadovoljstvo aranžmanima koji su u prošlosti dogovoreni sa stranim poduzećima, pa se sada žele revidirati. Ta je pojava posebno očita za ulaganja u prirodne resurse ili infrastrukturu. Budući da je u pravnoj državi teško ili nemoguće jednostrano revidirati sporazume, jasno je da pri privlačenju ulaganja nositelji gospodarske politike trebaju biti pažljivi i izbirljivi, pa makar i po cijenu manjeg iznosa privučenih stranih ulaganja (pri privatizaciji i po cijenu manjega proračunskog prihoda).

Osim za infrastrukturna poduzeća i poduzeća u sektorima prirodnih resursa, čini se da je potrebno pažljivo regulirati sve sektore u kojima neka poduzeća imaju značajnu tr-

žišnu moć, a radi ostvarenja tržišnog rezultata koji dovoljno odgovara javnim interesima. Upravo poduzeća s dominantnim tržišnim položajem uvelike mogu (negativno) utjecati na uvjete poslovanja poduzeća u drugim, povezanim sektorima, ali i na kvalitetu, tj. cijenu krajnjih proizvoda i usluga za potrošače. To, naravno, jednako vrijedi za domaća i za strana poduzeća. Međutim, kada je riječ o stranim poduzećima, postoji opasnost stvaranja općenite negativne percepcije stranih ulaganja. Dakle, uz pravilan pristup privlačenju stranih ulaganja može se očekivati njihov (snažniji) pozitivan utjecaj na razvoj domaćega gospodarstva, što u konačnici sprečava stvaranje negativne percepcije o poželjnosti stranih ulaganja uopće te omogućuje privlačenje novih.

Goran Vukšić